

# Practical considerations and recommendations for religious leaders and faith-based communities in the context of COVID-19

Interim guidance

7 April 2020



**World Health  
Organization**

## Background

Religious leaders, faith-based organizations, and faith communities can play a major role in saving lives and reducing illness related to COVID-19.<sup>1</sup> They are a primary source of support, comfort, guidance, and direct health care and social service, for the communities they serve. Religious leaders of faith-based organizations and communities of faith can share health information to protect their own members and wider communities, which may be more likely to be accepted than from other sources. They can provide pastoral and spiritual support during public health emergencies and other health challenges and can advocate for the needs of vulnerable populations.

By sharing clear, evidence-based steps to prevent COVID-19, religious-inspired institutions can promote helpful information, prevent and reduce fear and stigma, provide reassurance to people in their communities, and promote health-saving practices. Religious leaders are integrated into their communities through service and compassionate networks and are often able to reach the most vulnerable with assistance and health information and identify those most in need. Religious leaders are a critical link in the safety net for vulnerable people within their faith community and wider communities.

## Purpose of this guidance

This document is based on guidance and recommendations developed by WHO in response to the COVID-19 pandemic. It acknowledges the special role of religious leaders, faith-based organizations, and faith communities in COVID-19 education, preparedness, and response, through:

- Sharing evidence-based information about COVID-19, preparedness, and response
- Avoiding large group gatherings and conducting rituals and faith-related activities remotely/virtually, as required and whenever possible
- Ensuring that any decision to convene group gatherings for worship, education, or social meetings is based on a sound risk assessment and in line with guidance from national and local authorities

- Ensuring safe faith-based gatherings, ceremonies, and rituals when they do occur
- Strengthening mental and spiritual health, well-being and resilience, through individual contact (while observing appropriate physical distancing) and through social and other communications media
- Ensuring that a human-rights-based approach to advocacy, messaging, and service delivery is systematically upheld
- Addressing stigma, violence, and the incitement of hate
- Promoting ecumenical and interfaith collaboration, and peaceful coexistence during the COVID-19 pandemic
- Ensure that accurate information is shared with communities; counter and address misinformation.

## Gatherings (where permitted)

Local and national health authorities are the primary source of information and advice about COVID-19 in communities and can provide information about locally mandated restrictions on the movement of people, whether gatherings are permitted and, if so, of what size. Those organizing a gathering should comply with guidance issued by national and local authorities and if a medium or large gathering is planned, the organizers should establish and maintain contact with the authorities in the buildup to and for the duration of the gathering. If gatherings are permitted, religious leaders and faith-based communities should take the following steps to reduce the threat of COVID-19 in their community.<sup>2</sup> If they are not able to perform these steps to keep their community safe, then the planned physical gatherings should be cancelled. Once decisions have been made, it may be helpful to describe any adjusted practices and measures and visibly present them at the entry of the place of gathering (in writing or drawing).

If remote/virtual gatherings are not feasible, keep the duration of the gathering to a minimum to limit contact among participants.

**Maintain at least 1 m (3 feet) of distance between people at all times**

---

<sup>1</sup> For terminology descriptions please refer to [http://data.unaids.org/pub/report/2010/jc1786\\_fbo\\_en.pdf](http://data.unaids.org/pub/report/2010/jc1786_fbo_en.pdf)

<sup>2</sup> These steps are based on [Key planning recommendations for Mass Gatherings during COVID-19](#)

COVID-19 is spread through respiratory droplets when an infected person sneezes, coughs, or talks. These droplets can land on people or be breathed in by those close by. Religious institutions and faith-based organizations should protect their members by helping them maintain a safe distance between them (“physical distancing”).

- Discourage non-essential physical gatherings and organize virtual gatherings through live-streaming, television, radio, social media, etc.
- If a gathering is planned, consider holding it outdoors. If this is not possible, ensure that the indoor venue has adequate ventilation.
- Regulate the number and flow of people entering, attending, and departing from worship spaces to ensure safe distancing at all times.
- Gatherings with few people are better than crowded sessions. Religious leaders and communities of faith should consider multiple services with a few attendees, rather than hosting large gatherings.
- The numbers and flow of pilgrims at pilgrim sites should be managed to respect physical distancing.
- Seating or standing of participants in faith services should be at least 1 m (3 feet) apart. Where necessary, create and assign fixed seating to maintain safe distances.
- Identify a room or area where a person could be isolated if he or she becomes ill or begins to develop symptoms.

#### **Prevent touching between people attending faith services**

Many faith traditions involve physical contact between worshippers. Respiratory droplets containing COVID-19 can settle on a person’s hands and can be passed on to others through physical contact. Religious leaders and faith-based communities should consider how worship practices and community connections can be adapted to prevent touching between participants in services and other faith- or community-based activities.

Create new ways for your community to greet one another that reduce the risk of COVID-19 transmission. Some greetings being adopted within faith communities include:

- Replace hugs, kisses, and handshakes with a bow or peace sign or using a greeting in sign language while maintaining physical distance.
- Greet people at the entry to worship spaces with friendly words and smiles, rather than handshakes or other forms of physical contact.

Many worshippers share a “sign of peace” during services including handshakes and hugs. These are being replaced by, for example:

- Eye contact and a bow while saying “the peace” to others.
- A communal “sign of peace” offered in unison, orally, or through a bow, by the attendees in unison, while staying in place at a safe distance between each other.
- Any form of culturally and religiously sanctioned alternative that avoids physical contact.

#### **Prevent touching or kissing of devotional and other objects that the community is accustomed to handling communally**

Many faith traditions include touching or kissing of sacred and symbolic objects during worship services and prayer. The virus that causes COVID-19 can remain on such surfaces for hours or days. Religious leaders and faith-based communities need to protect their members from becoming infected by avoiding practices involving touching or kissing of such surfaces. Leaders can create and help community members accept new ways to reverence these objects and symbols safely. Some religious leaders and faith communities have encouraged their members to:

- Bow before sacred statues or icons, instead of touching them.
- Receive a blessing from at least 1 m away and avoid the distribution of Holy Communion that involves placing the wafer on the tongue or drinking from a common cup.
- Consider using individual pre-packaged boxes/servings of religious or ceremonial foods, rather than shared portions from communal containers.
- Empty fonts of holy water to prevent people from dipping their fingers into a common bowl.
- Eliminate rituals involving touching such as foot washing and substitute appropriate practices.
- Encourage worshippers to perform their ritual ablutions at home before attending the place of worship.

#### **Encourage healthy hygiene among participants in faith services and other activities when gatherings are permitted**

- Help attendees maintain healthy hygiene practices by providing handwashing facilities for members before and after the service; feet washing facilities for places where worshippers enter barefoot; or by placing alcohol-based hand-rub (at least 70% alcohol) at the entrance and in the worship space.
- Place disposable facial tissues within easy reach and closed bins for used tissues.
- Ask worshippers to bring their own personal prayer rugs to place over the carpet for daily prayers.
- Encourage worshippers to avoid attending worship services if they have any symptoms of COVID-19 or if they have travelled recently to an area with community spread of COVID-19.
- When attendees enter a site or building barefoot, shoes and sandals should be placed separately and in bags.
- Provide visual displays of advice on physical distancing, hand hygiene, and respiratory etiquette.

#### **Frequently clean worship spaces, sites, and buildings**

- Establish routine cleaning with disinfectant of worship spaces, pilgrimage sites, and other buildings where people gather, to remove any virus from the surfaces. This routine should include cleaning immediately before and immediately after all gatherings.

- Frequently clean often-touched objects such as door knobs, light switches, and stair railings with disinfectant.

## Conducting faith activities remotely/virtually (as long as required)

It is likely that most religious leaders and communities of faith will make decisions to cancel services and other gatherings for some time in the COVID-19 pandemic. Large gatherings are already banned or are being discouraged in many countries. Religious leaders should remember that they are important community role models for reinforcing these recommendations and showing how communities can still maintain connection by conducting faith activities remotely/virtually. The suggestions below are already being used by many religious leaders to maintain connection with and among their members through high and low technological means. Where online technologies are used, religious leaders can provide information on the potential cybersecurity risks, particularly where children and vulnerable adults are concerned.

### Use technology to maintain community and continue worship

Consider how your faith community or organization can use technology to make services and other faith-based events available online. Consider partnering with other organizations to leverage on-line channels. For example:

- Video or audio-tape worship services and ceremonies and broadcast or post them on social media.
- Conduct individual pastoral and care visits by phone or through social media and video chat platforms.
- Use a remote or virtual meeting platform or teleconference facilities for meetings or small group interactive prayer.
- Expand use of television and radio channels.

### Use low-technology means to maintain faith-based practices in the community

Not every faith-based organization has the capacity to engage its members using advanced technology. Even so, the community can continue to connect through practices such as:

- Telephone calls between members of the faith community for paired-prayer and use of telephone “chat” services.
- Communicating times when your faith community can observe religious practice remotely (prayer, specific liturgies, etc.) at the same time every day or week, despite being physically apart.
- Encouraging individual and household observance of prayer and other spiritual practices.
- Compiling and circulating requests for prayers from the faith community to be supported by all members.

## Safe ceremonies

Many celebrations and solemn ceremonies performed by religious leaders in worship spaces will need to be modified during the COVID-19 pandemic.

- Where gatherings are allowed by local health authorities, religious leaders can perform ceremonies such as weddings and funerals if they follow the guidance for physical distancing as outlined in the “Safe Gatherings” section of this document and by observing the limits set by national or local public health authorities on the number of persons who can participate in such gatherings.
- When in-person gatherings cannot be held in accord with national or local public health guidelines, ceremonies may still be possible with essential members in attendance and a larger number of guests participating through distance, live streaming, and video technologies.
- If/when health authorities issue guidance limiting in-person funeral prayers, extended family members and friends can offer funeral prayers in absentia.

## Safe burial practices

Faith leaders can help grieving families to ensure that their departed loved ones receive respectful, appropriate funerals and burial rites, even in the midst of the COVID-19 pandemic. Knowing how to safely plan and perform such funeral rituals and services worship can both protect and comfort mourners and show respect for those who have died without causing any infectious risk to the mourners.

1. When acceptable or appropriate according to respective faith traditions, embalming, burial, and cremation should be allowed for the remains of persons who have died of COVID-19.
2. Religious leaders and local religious communities can work with families to integrate appropriate religious and cultural practices with burial and funeral steps that reduce the chances of infection. For example:
  - If washing the body or shrouding are part of faith traditions, modifications will be needed to protect mourners:
    - At a minimum, people conducting these activities should wear disposable gloves.
    - If splashing of body fluids is possible, additional personal protective equipment may be required for those participating in the ritual (such as disposable gowns, face shields or goggles and medical masks).
  - If the family of the deceased wishes to view the body after its removal from the medical facility where the family member has died, they may be allowed to do so, in accordance with local physical distancing restriction, with no touching or kissing of the body and thorough handwashing before and after viewing.
  - As modifications to burial and funeral rites are adopted, particular attention should be paid to protect children and older adults in attendance.

## Strengthening mental health and resilience

Religious leaders and faith communities play a unique role in creating relationships and connections between people across age groups, professions, and neighborhoods. In addition, religious leaders are often linked into other service organizations through their professional and pastoral roles. As a result, these leaders and organizations are uniquely positioned to reinforce connections between people who may be isolated during periods of physical distancing. Maintaining and strengthening relationships during this distressing time can fortify the mental and spiritual health of your members and followers and contribute to resilience in the larger community. Religious leaders can also help their communities respond to COVID-19 with practices appropriate to their organization's mission or faith tradition. Practices such as prayer, inspirational reading, and safe community service can build confidence and create a sense of calm. Below are steps that can help.

### **Keeping the community connected**

Religious leaders and faith-based organizations can strengthen their communities and combat self-isolation through regularly checking in on individual members, preferably via phone. This is particularly important to account for individuals who may be living alone, who are elderly, who have disabilities or are otherwise vulnerable. They can ensure that community contact lists are up-to-date and accessible to their members. Organizations can create "calling trees" in which individual members volunteer to phone several other members regularly to check on their well-being. In-person visits should be avoided where possible and if necessary, should employ appropriate physical distancing and other preventive measures. Additionally, religious leaders are encouraged to prevent family separation and promote family-based care options in situations where children are separated from their families.

### **Helping others**

Helping others who need assistance can benefit the person giving the assistance as well as the person receiving it. Faith communities can identify ways that their members can help others, depending upon individual risk levels (checking on the elderly, people with disabilities, and vulnerable neighbors by phone and offering to deliver groceries, etc.). Religious leaders and faith communities can promote the sharing of resources to provide for those whose livelihoods are disrupted and who cannot provide for themselves and their families. Of particular importance is the care for health workers, law enforcement officers, and workers in essential services who continue to work, sometime away from their families. Religious leaders can encourage those who have the financial means to make donations to those whose livelihoods have been affected by the pandemic. As community members work together, they can create a sense of solidarity and build resilience.

### **Helping members manage the onslaught of worrying news**

Religious leaders can encourage their communities to take steps to manage their stress and to keep up hope during such times of isolation, fear, and uncertainty. The constant torrent of news reports about COVID-19 can cause anyone to feel worried. Religious leaders can encourage community members to seek information on the virus at a few, regular, select times a day, and point members to credible sources of

information, and to maintain hope by reading sacred texts and guidance from their respective faith traditions.

### **Responding to situations of domestic violence**

In settings where movement restrictions are in place, there is the potential for an increase in domestic violence, particularly against women, children, and other marginalized people. Existing vulnerabilities associated with age, religion, migration status, sexuality and ethnicity may be exacerbated. Religious leaders can actively speak out against violence and can provide support or encourage victims to seek help. Where a child is concerned, religious leaders should be informed of child protection and safeguarding policies, including what to report, to whom, and how.

### **Offer special prayers for the sick alongside messages of hope and comfort**

Religious leaders can provide faith communities with appropriate prayers, theological and scriptural reflections, and messages of hope. Highlighting the opportunities presented for reflection, prayer, and time with family members others can prove helpful.

## **Faith leaders' role in COVID-19 education**

Religious leaders, faith-based organizations, and communities of faith are among the most trusted sources of information, as well as both pastoral, health, and social care in our communities. Their followers and community members may trust and follow guidance about COVID-19 coming from faith leaders even more than if delivered by governments and health authorities. The health care and social services of faith-based organizations are often more accessible, especially in rural communities and among marginalized populations. Faith leaders also have a special responsibility to counter and address misinformation, misleading teachings, and rumors, which can spread rapidly and cause great damage. Sermons and messages can build on factual information provided by WHO and national or local public health authorities and is in line with doctrine/teaching and practice of their respective faith traditions.

### **What to communicate**

Accurate information can reduce fear and stigma. Religious leaders can access guidance in formats and lay language that their members can understand. WHO's [guidance has been replicated](#) and shared on certain faith platforms. Religious leaders should also be aware of local and national health authorities websites and other information channels to access local guidance.

The most important protection information religious leaders and faith-based communities can communicate to their members includes the following:

- Avoid touching eyes, nose and mouth. Hands touch many surfaces and can pick up viruses. Once contaminated, hands can transfer the virus to your eyes, nose or mouth. From there, the virus can enter your body and can make you sick.
- Practice respiratory hygiene. The virus is spread through respiratory droplets. By following good respiratory hygiene, you protect the people around you from viruses such as flu and COVID-19. This means covering your mouth and nose with your bent

elbow or tissue when you cough or sneeze. Then dispose of the used tissue immediately in a bin with a lid and wash your hands.

- Stay home if you feel unwell. If you have fever, cough and difficulty breathing, seek medical care and call in advance. Calling in advance will allow your health care provider to quickly direct you to the right health facility. This will also protect you and help prevent spread of viruses and other infections.
- Regularly and thoroughly clean your hands with an alcohol-based hand rub or wash them with soap and water. Washing your hands with soap and water or using alcohol-based hand rub kills viruses that may be on your hands.
- Maintain at least 1 m (3 feet) distance between yourself and anyone who is coughing or sneezing. A person who coughs or sneezes sprays small liquid droplets from their nose or mouth, which may contain virus. If you are too close, you can breathe in the droplets, including the COVID-19 virus if the person coughing has the disease.
- Follow the instructions of your local health authority. National and local authorities will have the most current information on the situation in your area. They are best placed to advise on what people in your area should be doing to protect themselves.
- Stay informed and follow advice given by your health care provider, your national and local public health authorities or your employer on how to protect yourself and others from COVID-19. Stay informed on the latest developments about COVID-19 from WHO and national authorities.
- Stay informed about risk; older people and people with underlying medical conditions are more at risk of severe illness.

### How to communicate health protection information

Faith leaders are encouraged to use faith channels such as organizational web pages; newsletters; emails; phone tree; and faith publications, radio, or other broadcast media. Social media technologies offer religious leaders, faith-based organizations, and communities of faith new ways to share life-saving messages. COVID-19 messages can also be woven into sermons and prayers to be shared with communities. It will be important for community members to hear these messages and updates frequently on different channels and message platforms.

Because of their influence, religious leaders can be powerful resources for agencies and organizations that are communicating with the public about COVID-19. Leaders should become informed on organizations presenting credible information in their communities and join with them, using and endorsing their messages (e.g. WHO, universities, nongovernmental organizations).

## Upholding human rights and addressing stigma and discrimination

Religious leaders have a particularly important role to play in championing attention to and inclusion of, vulnerable populations including minorities, migrants, refugees, internally displaced persons, indigenous peoples, prisons, people with disabilities, and members of other marginalized groups, by creating supportive environments; advocating for their rights and access to diagnosis, treatment, and vaccines; sharing evidence-based accurate information; and publicly standing against statements and acts that encourage violence and human rights violations against people. By drawing on language within their own faith tradition, religious leaders can promote positive messages that affirm the dignity of all people, the need to protect and care of the vulnerable, and inspire hope and resilience in those affected by, or vulnerable to, COVID-19. On the practical side, faith-based organizations can work with health and development agencies to identify mechanisms to increase access to information and services for vulnerable communities, including those that are provided by faith-based organizations themselves. Moreover, most of these faith traditions serve all people in need, without regard to national or ethnic origin, race, sex, or religious affiliation, and are motivated by universal values and ethical principles of “do no harm,” solidarity”, and the “golden rule”.

## Conclusion

Various global religious and inter-religious groups have issued guidance, advisory notes, and statements to support the actions and role of religious leaders, faith-based organizations, and faith communities during the COVID-19 pandemic. Many of those same groups have contributed to this guidance, through a common acknowledgement that COVID-19 is a global pandemic, affecting all races, ethnicities, and geographic regions, that demands a global response. Inter-faith collaboration between both majority and minority faiths is crucial, particularly through the sharing of knowledge, resources, and best practices where possible.

The [accompanying decision tree](#) provides a simple flow chart to support decision-making regarding hosting a religious event during the COVID-19 pandemic. When national or local authorities permit gatherings, the organizers of a gathering can make their own informed decision about the risk and plan appropriately based on it.

WHO continues to monitor the situation closely for any changes that may affect this interim guidance. Should any factors change, WHO will issue a further update. Otherwise, this interim guidance document will expire 2 years after the date of publication.

© World Health Organization 2020. Some rights reserved. This work is available under the [CC BY-NC-SA 3.0 IGO](#) licence.

WHO reference number: [WHO/2019-nCoV/Religious\\_Leaders/2020.1](#)

# **NHỮNG CÂN NHẮC VÀ KHUYẾN NGHỊ THIẾT THỰC CHO CÁC NHÀ LÃNH ĐẠO TÔN GIÁO VÀ CỘNG ĐỒNG TÔN GIÁO TRONG BỐI CẢNH COVID-19**

**Hướng dẫn tạm thời**

**TỔ CHỨC Y TẾ THẾ GIỚI**

**07/04/2020**

## **Bối cảnh**

Các nhà lãnh đạo tôn giáo, các tổ chức tôn giáo và cộng đồng tôn giáo có thể đóng vai trò chính trong việc cứu sống và giảm thiểu bệnh tật liên quan đến COVID-19. Họ chính là nguồn hỗ trợ quan trọng để an ủi, hướng dẫn, chăm sóc sức khỏe trực tiếp cũng như phục vụ xã hội đối với các cộng đồng nơi họ phục vụ. Lãnh đạo tôn giáo của các tổ chức tôn giáo và cộng đồng tôn giáo có thể chia sẻ thông tin y tế nhằm bảo vệ các thành viên của họ và cả cộng đồng nói chung, nguồn thông tin này chắc chắn dễ được tiếp thu hơn so với các nguồn khác. Họ có thể thực hiện chăm sóc mục vụ cũng như hỗ trợ tinh thần trong các trường hợp khẩn cấp về y tế công cộng và những thách thức y tế khác và có thể ủng hộ các nhu cầu của người dân dễ bị tổn thương.

Bằng cách chia sẻ rõ ràng các bước ngăn chặn COVID-19 dựa trên bằng chứng xác thực, các tổ chức tôn giáo có thể quảng bá thông tin hữu ích, ngăn chặn và giảm bớt nỗi sợ hãi và sự kỳ thị, giúp mọi người trong cộng đồng của họ được yên tâm hơn và thúc đẩy các hoạt động rèn luyện để bảo vệ sức khỏe. Các nhà lãnh đạo tôn giáo được hòa nhập vào các cộng đồng của họ thông qua các buổi lễ và mạng lưới tình thương và có thể tiếp cận và hỗ trợ thông tin về sức khỏe cho những người dễ bị tổn thương nhất và xác định được những ai cần hỗ trợ nhất. Các nhà lãnh đạo tôn giáo là một mắt xích quan trọng trong mạng lưới an toàn giành cho những người dễ bị tổn thương trong cộng đồng tôn giáo của họ và cả cộng đồng nói chung.

## **Mục đích của hướng dẫn**

Tài liệu này dựa trên hướng dẫn và khuyến nghị do Tổ chức y tế thế giới thực hiện nhằm ứng phó với đại dịch COVID-19. Nó thừa nhận vai trò đặc biệt của các nhà lãnh đạo tôn giáo, các tổ chức tôn giáo, cộng đồng tôn giáo trong giáo dục, chuẩn bị và ứng phó đối với COVID-19, thông qua:

- Chia sẻ thông tin dựa trên bằng chứng về COVID-19, sự chuẩn bị và ứng phó.
- Tránh tập trung đông người và hướng dẫn các nghi lễ, các hoạt động liên quan đến tôn giáo được tổ chức từ xa/thông qua công nghệ ảo theo yêu cầu và bất cứ khi nào có thể

- Đảm bảo các quyết định triệu tập nhằm tập trung để làm lễ, giáo dục hoặc gặp gỡ xã hội đều phải dựa trên đánh giá rủi ro hợp lý và phù hợp với hướng dẫn của chính quyền quốc gia và địa phương.
- Đảm bảo sự an toàn cho các buổi lễ tôn giáo, các buổi tập trung đông nếu có diễn ra
- Tăng cường sức khỏe tâm thần và tinh thần, tình trạng khỏe mạnh và khả năng phục hồi, thông qua tiếp xúc cá nhân (có quan sát khoảng cách phù hợp) và thông qua các phương tiện truyền thông xã hội và truyền thông khác
- Đảm bảo quyền tiếp cận trong vận động chính sách, thông tin và phân phối dịch vụ được duy trì một cách có hệ thống
- Giải quyết sự kỳ thị, bạo lực và bất cứ hành động nào khuyến khích sự ghét bỏ
- Thúc đẩy sự hợp tác trên toàn cầu và liên tôn giáo, và cùng tồn tại hòa bình trong đại dịch COVID-19
- Đảm bảo rằng thông tin chính xác được chia sẻ với cộng đồng; chống lại và giải quyết thông tin sai lệch.

## **HỘI HỌP ĐÔNG NGƯỜI (NHỮNG NƠI ĐƯỢC PHÉP)**

Các cơ quan y tế địa phương và quốc gia chính là nơi cung cấp thông tin và tư vấn chính về COVID-19 trong cộng đồng và đây là nơi có thể cung cấp thông tin về các hạn chế bắt buộc tại địa phương đối với việc di chuyển của người dân, trong trường hợp cho phép tụ tập, thì sẽ xác định số lượng người là bao nhiêu. Đơn vị tổ chức cuộc hội họp phải tuân theo hướng dẫn của chính quyền quốc gia và địa phương và nếu một cuộc tụ họp ở mức độ vừa hoặc lớn được lên kế hoạch, ban tổ chức nên thiết lập và duy trì liên lạc với chính quyền trong quá trình xây dựng kế hoạch và trong suốt thời gian tụ tập. Nếu các buổi tụ tập được cho phép, các nhà lãnh đạo tôn giáo và các cộng đồng tôn giáo nên thực hiện các bước sau để giảm bớt mỗi đe dọa của COVID -19 trong cộng đồng của họ. Nếu họ không thể thực hiện các bước này để giữ an toàn cho cộng đồng của họ, thì các cuộc tụ tập đã lên kế hoạch nên bị hủy bỏ. Một khi các quyết định như thế được đưa ra thì cần phải mô tả những hành động điều chỉnh và cách xử lý và đặt ở lõi vào của nơi hội họp (bằng văn bản hoặc hình ảnh).

Nếu các cuộc hội họp từ xa/thông qua công nghệ ảo không có khả năng thực hiện được, thì cần rút thời lượng đến mức ngắn nhất để hạn chế tiếp xúc giữa những người tham dự.



## **Luôn luôn duy trì khoảng cách ít nhất 1 m (3 feet) giữa mọi người**

COVID-19 lây lan qua các giọt bắn hô hấp khi một người bị nhiễm bệnh hắt hơi, ho hoặc nói chuyện. Những giọt bắn này có thể rơi xuống người hoặc được những người ở gần hít vào. Các cơ quan, tổ chức tôn giáo nên bảo vệ các thành viên của mình bằng cách giúp duy trì khoảng cách an toàn giữa các thành viên (“khoảng cách vật lý”).

- Không khuyến khích các cuộc hội họp trực diện không cần thiết và tổ chức các cuộc hội họp sử dụng công nghệ ảo thông qua phát trực tiếp, truyền hình, đài phát thanh, phương tiện truyền thông xã hội, v.v.
- Nếu một cuộc hội họp đã được lên kế hoạch thì nên cân nhắc việc tổ chức ngoài trời. Nếu không thể tổ chức ngoài trời được thì phải đảm bảo địa điểm trong nhà có đầy đủ hệ thống thông gió
- Điều tiết số lượng và lưu lượng người vào, tham dự và rời khỏi không gian làm lễ để đảm bảo khoảng cách an toàn mọi lúc.
- Tụ họp vài người tốt hơn so với các phiên họp đông người. Các nhà lãnh đạo tôn giáo và cộng đồng tôn giáo nên xem xét chia thành nhiều buổi lễ với số ít người tham dự, thay vì tổ chức các buổi tụ họp lớn đông người.
- Số lượng và lưu lượng khách hành hương tại các địa điểm hành hương nên được quản lý để tôn trọng việc giữ khoảng cách.
- Chỗ ngồi hoặc chỗ đứng của người tham gia các buổi lễ tôn giáo nên cách nhau ít nhất 1 m (3 feet). Khi cần thiết, tạo và chỉ định chỗ ngồi cố định để duy trì khoảng cách an toàn.
- Xác định một căn phòng hoặc khu vực nơi một người có thể bị cách ly nếu người đó bị bệnh hoặc bắt đầu biểu hiện các triệu chứng.

## **Ngăn chặn đụng chạm giữa những người tham dự các buổi lễ tôn giáo**

Nhiều truyền thống tín ngưỡng liên quan đến tiếp xúc gần giữa những người mộ đạo. Các giọt bắn hô hấp có chứa COVID- 19 có thể lắng xuống bàn tay của một người và có thể truyền sang người khác thông qua tiếp xúc gần. Các nhà lãnh đạo tôn giáo và các cộng đồng tôn giáo nên xem xét các hoạt động nghi lễ tôn giáo và các hoạt động kết nối cộng đồng có thể được điều chỉnh như thế nào để ngăn chặn sự đụng chạm giữa những người tham gia các buổi lễ và các sinh hoạt cộng đồng, tôn giáo khác.

Sáng tạo ra những cách chào hỏi mới trong cộng đồng để giảm nguy cơ lây lan COVID- 19. Một số cách chào hỏi đang được thông qua trong cộng đồng tôn giáo bao gồm:

- Thay thế những cái ôm hôn và bắt tay bằng cách cúi đầu chào hoặc một dấu hiệu thể hiện sự cầu mong bình an, hoặc sử dụng cách chào hỏi bằng ngôn ngữ ký hiệu nhằm duy trì khoảng cách vật lý.
- Chào hỏi mọi người ở lối vào không gian thờ phượng bằng những lời nói và nụ cười thân thiện, thay vì bắt tay hoặc các hình thức tiếp xúc có đụng chạm khác.

Nhiều người tham dự thánh lễ chia sẻ một “ký hiệu chúc bình an” trong suốt buổi lễ bao gồm bắt tay và ôm. Những hoạt động này đang được thay thế thông qua các ví dụ:

- Giao tiếp bằng mắt và cúi đầu chào trong khi nói “chúc bình an” đến người khác.
- “Ký hiệu bình an” của cộng đồng, được những người tham dự thể hiện cùng lúc, bằng miệng hoặc bằng cách cúi chào, trong khi vẫn giữ khoảng cách an toàn với nhau.
- Bất kỳ một hình thức thay thế nào được thừa nhận về mặt văn hóa và tôn giáo mà tránh tiếp xúc có đụng chạm.

### **Ngăn chặn việc đụng chạm hoặc hôn những đồ vật được tôn sùng và những đồ vật khác mà cộng đồng đã quen thực hiện**

Nhiều truyền thống tín ngưỡng bao gồm chạm vào hoặc hôn các đồ vật biểu tượng và linh thiêng trong các buổi lễ thờ phụng và cầu nguyện. Vi-rút gây ra COVID-19 có thể tồn tại trên các bề mặt này trong nhiều giờ hoặc nhiều ngày. Các nhà lãnh đạo tôn giáo và các cộng đồng tôn giáo cần bảo vệ các thành viên của họ khỏi bị lây nhiễm bằng cách tránh các thói quen liên quan đến việc chạm hoặc hôn lên các đồ vật này. Các nhà lãnh đạo có thể tạo ra và giúp các thành viên trong cộng đồng chấp nhận những cách thức mới và an toàn để vẫn duy trì được sự tôn trọng đối với các đồ vật và biểu tượng này. Một số nhà lãnh đạo tôn giáo và cộng đồng tôn giáo đã khuyến khích các thành viên của họ:

- Cúi đầu trước các bức tượng hoặc biểu tượng thiêng liêng, thay vì chạm vào chúng.
- Nhận một lời ban phước lành từ cách xa ít nhất 1m và tránh sự Rước Lễ trong Thánh Lễ, liên quan đến việc đặt Bánh Thánh trên lưỡi hoặc uống chung Chén Thánh.

- Xem xét việc sử dụng các hộp/khẩu phần được đóng gói trước đối với các thực phẩm mang tính nghi lễ và tôn giáo cho từng cá nhân riêng lẻ, hơn là chia sẻ khẩu phần từ các hộp đựng thức ăn chung.
- Lấy hết nước thánh trong bình đựng nước thánh ở nhà thờ để ngăn mọi người nhúng ngón tay vào một cái bát chung.
- Loại bỏ các nghi thức liên quan đến việc đựng chạm như rửa chân và thay thế bằng các hoạt động phù hợp.
- Khuyến khích những người mộ đạo thực hiện các nghi lễ tắm rửa tại nhà trước khi đến nơi thờ phụng.

### **Khuyến khích vệ sinh lành mạnh giữa những người tham gia các buổi lễ tôn giáo và các hoạt động khác khi các cuộc tụ họp được cho phép**

- Giúp người tham dự duy trì thói quen vệ sinh lành mạnh bằng cách cung cấp các trang thiết bị để rửa tay cho các thành viên trước và sau buổi lễ; đồ dùng rửa chân cho những nơi hành lễ phải đi chân trần; hoặc bằng cách đặt nước rửa tay có chứa cồn (ít nhất là 70% cồn) ở lối vào và trong không gian thờ phụng.
- Đặt các loại khăn giấy lau mặt dùng một lần ở nơi dễ lấy và các thùng rác có nắp đậy để đựng khăn giấy đã sử dụng.
- Yêu cầu những người đi lễ mang theo những tấm thảm cá nhân dùng để quỳ lúc cầu nguyện để đặt trên thảm có sẵn dành cho những người cầu nguyện hàng ngày.
- Khuyến khích những người đi lễ tránh tham dự các buổi lễ nếu họ có bất kỳ triệu chứng nào của COVID-19 hoặc nếu gần đây họ đã đi du lịch đến một khu vực có sự lây lan của COVID-19 trong cộng đồng.
- Khi người tham dự đi vào một nơi hoặc một tòa nhà có yêu cầu đi chân trần, giày dép phải được đặt riêng và để trong từng túi.
- Cung cấp màn hình trực quan về lời khuyên giữ khoảng cách, vệ sinh tay và quy ước về hô hấp.

### **Thường xuyên làm sạch không gian thờ phụng, các điếm, và các tòa nhà**

- Thiết lập thói quen lau chùi bằng chất khử trùng các không gian thờ phụng, các điếm hành hương và các tòa nhà, nơi mọi người tụ họp, để loại bỏ các loại virus khỏi bề mặt. Thói quen này nên bao gồm lau chùi ngay trước và sau tất cả các cuộc tụ họp.

- Thường xuyên lau chùi các vật thường chạm vào như tay nắm cửa, công tắc đèn và lan can cầu thang bằng chất khử trùng.

### **Tiến hành các hoạt động tôn giáo từ xa/thông qua công nghệ ảo (khi cần thiết)**

Khả năng lớn là hầu hết các nhà lãnh đạo tôn giáo và cộng đồng tôn giáo sẽ đưa ra quyết định hủy bỏ các buổi lễ và các cuộc tụ họp khác tạm thời trong đại dịch COVID-19. Các cuộc hội họp lớn đã bị cấm hoặc không được khuyến khích tại nhiều quốc gia. Các nhà lãnh đạo tôn giáo cần lưu ý họ đóng vai trò là hình mẫu cộng đồng quan trọng để tăng cường thực thi các khuyến nghị này và giúp cộng đồng thấy được họ vẫn có thể duy trì kết nối bằng cách tiến hành sinh hoạt tôn giáo từ xa/thông qua công nghệ ảo. Những đề nghị sau đây đã được nhiều nhà lãnh đạo tôn giáo sử dụng để duy trì kết nối với các thành viên của họ thông qua các phương tiện công nghệ cao và thấp. Tại những nơi mà công nghệ trực tuyến được sử dụng, các nhà lãnh đạo tôn giáo có thể cung cấp thông tin về các rủi ro an ninh mạng tiềm ẩn, đặc biệt là nơi mà trẻ em và người lớn dễ bị tổn thương cần được quan tâm.

### **Sử dụng công nghệ để duy trì cộng đồng và tiếp tục thờ phượng**

Xem xét cách mà cộng đồng hoặc tổ chức tôn giáo của bạn có thể sử dụng công nghệ để tổ chức trực tuyến các buổi lễ và các sự kiện khác. Cân nhắc hợp tác với các tổ chức khác để tận dụng các kênh trực tuyến. Ví dụ:

- Ghi hình và ghi âm các lễ nghi thờ phụng cũng như các buổi lễ khác và phát hoặc đăng trên phương tiện truyền thông xã hội.
- Hướng dẫn các chuyến thăm hỏi, chăm sóc mục vụ qua điện thoại hoặc qua diễn đàn trò chuyện video và phương tiện truyền thông xã hội.
- Sử dụng diễn đàn họp từ xa hoặc thông qua công nghệ ảo hoặc hội nghị trực tuyến hoặc nhóm cầu nguyện nhỏ tương tác được với nhau.
- Mở rộng sử dụng các kênh truyền hình và phát thanh.

### **Sử dụng phương tiện công nghệ thấp để duy trì hoạt động tôn giáo trong cộng đồng**

Không phải mọi tổ chức tôn giáo đều có khả năng kêu gọi các thành viên của mình sử dụng công nghệ tiên tiến. Cho dù vậy thì cộng đồng vẫn có thể tiếp tục kết nối thông qua các hoạt động như:

- Các cuộc gọi điện thoại giữa các thành viên của cộng đồng tôn giáo để cầu nguyện theo cặp và sử dụng các dịch vụ “trò chuyện” (chat) trên điện thoại.

- Thông báo thời gian cộng đồng tôn giáo của bạn có thể quan sát hoạt động tôn giáo từ xa (cầu nguyện, nghi thức tế lễ v.v.) vào cùng một thời điểm mỗi ngày hoặc mỗi tuần, mặc dù họ ở cách xa nhau.
- Khuyến khích việc tuân thủ cầu nguyện của cá nhân và hộ gia đình và các hoạt động tâm linh khác.
- Biên soạn và lưu hành các yêu cầu giành cho người cầu nguyện thuộc cộng đồng tôn giáo để tất cả các thành viên thực hiện.

Nhiều lễ kỷ niệm và nghi lễ long trọng do các nhà lãnh đạo tôn giáo thực hiện cần phải được thay đổi trong đại dịch COVID-19.

- Các nhà lãnh đạo tôn giáo có thể thực hiện các nghi lễ như đám cưới và đám tang tại những nơi mà các cơ quan y tế địa phương cho phép tụ tập, nếu họ tuân theo hướng dẫn về việc giữ khoảng cách như được nêu trong phần “Hội họp an toàn” trong tài liệu này và cách tuân thủ các giới hạn do cơ quan y tế công cộng địa phương và quốc gia đặt ra về số lượng người có thể tham gia vào các buổi cuộc tụ tập như vậy.
- Khi không thể tổ chức các buổi hội họp trực tiếp phù hợp với các hướng dẫn về sức khỏe cộng đồng quốc gia hoặc địa phương, các nghi lễ vẫn có thể được thực hiện với các thành viên thiết yếu tham dự và một lượng lớn khách tham gia thông qua các công nghệ từ xa, phát trực tiếp và video.
- Nếu/khi cơ quan y tế ban hành hướng dẫn hạn chế số người cầu nguyện trực tiếp trong đám tang, bà con thân thuộc và bạn bè có thể tham gia cầu nguyện nhưng không hiện diện trong đám tang.

### **Hoạt động chôn cất an toàn**

Các nhà lãnh đạo tôn giáo có thể giúp các gia đình gặp chuyện buồn đảm bảo cho những người thân yêu đã ra đi của họ có được lễ tang và nghi thức chôn cất phù hợp, tôn kính ngay cả khi xảy ra giữa đại dịch COVID-19. Biết cách lên kế hoạch an toàn và thực hiện các nghi lễ và thờ phụng trong đám tang như thế nào để vừa có thể bảo vệ và an ủi người chịu tang vừa thể hiện sự tôn kính với những người đã mất mà không gây ra bất kỳ rủi ro lây nhiễm nào cho người chịu tang.

1. Việc ướp xác, chôn cất và hỏa táng thi hài của những người đã chết vì COVID-19 có thể được phép thực hiện nếu được chấp nhận và phù hợp và truyền thống tôn giáo tương ứng.

2. Các nhà lãnh đạo tôn giáo và cộng đồng tôn giáo địa phương có thể thảo luận với các gia đình để kết hợp các nghi thức tôn giáo và văn hóa phù hợp với các bước chôn cất và tổ chức tang lễ nhằm giảm nguy cơ lây nhiễm. Ví dụ:

- Nếu tắm rửa cơ thể hoặc khâm liệm là một phần của truyền thống tín ngưỡng, thì cần phải sửa đổi việc này để bảo vệ người chịu tang:

- Những người tiến hành các hoạt động này tối thiểu nên đeo găng tay dùng một lần.

- Trong trường hợp dịch cơ thể có thể bắn ra thì cần thêm thiết bị bảo hộ cá nhân cho những người tham gia lễ khâm liệm (như áo choàng dùng một lần, tấm chắn mặt hoặc kính bảo hộ và khẩu trang y tế).

- Nếu gia đình của người quá cố mong muốn thì họ được phép xem thi thể sau khi thi thể được đưa ra khỏi cơ sở y tế nơi thành viên gia đình của họ đã chết, thì phải tuân thủ các hạn chế về khoảng cách tại địa phương, không chạm hoặc hôn vào thi thể và rửa tay kỹ lưỡng trước và sau khi xem.

- Khi các sửa đổi đối với nghi lễ chôn cất và tổ chức tang lễ được thông qua, việc bảo vệ cho trẻ em và người lớn tuổi tham dự cần được đặc biệt lưu ý.

### **Tăng cường sức khỏe tinh thần và khả năng chống chịu**

Các nhà lãnh đạo tôn giáo và cộng đồng tôn giáo đóng vai trò cốt lõi trong việc tạo ra các mối quan hệ và kết nối mọi người có độ tuổi, ngành nghề khác nhau và trong các khu vực lân cận. Ngoài ra, các nhà lãnh đạo tôn giáo thường được kết nối với các tổ chức phụng sự xã hội khác thông qua vai trò mục vụ và chuyên môn của họ. Do đó, các nhà lãnh đạo và các tổ chức này có vị trí duy nhất để củng cố việc kết nối giữa những người có thể bị cách ly trong thời gian phải giữ khoảng cách. Duy trì và củng cố các mối quan hệ trong thời gian lo lắng này có thể tăng cường sức khỏe tâm thần và tinh thần của các thành viên và những người theo tín ngưỡng, góp phần vào khả năng phục hồi trong cộng đồng lớn hơn. Các nhà lãnh đạo tôn giáo cũng có thể giúp cộng đồng của họ ứng phó với COVID-19 bằng các hoạt động phù hợp với nhiệm vụ hoặc truyền thống tôn giáo của tổ chức của họ. Các hoạt động như cầu nguyện, bài đọc truyền cảm hứng và buổi lễ cộng đồng an toàn có thể xây dựng sự tự tin và tạo cảm giác bình tĩnh. Dưới đây là các bước có thể giúp ích.

### **Giữ cho cộng đồng luôn được kết nối**

Các nhà lãnh đạo tôn giáo và các tổ chức tôn giáo có thể tăng cường hỗ trợ cộng đồng của họ và tránh phải tự cách ly thông qua việc thường xuyên kiểm tra từng thành viên, tốt nhất là qua điện thoại. Điều này đặc biệt quan trọng đối với các cá nhân có thể đang sống một mình, người già, người khuyết tật hoặc dễ bị tổn thương.

Họ có thể đảm bảo rằng danh sách liên lạc của cộng đồng được cập nhật và có thể tiếp cận các thành viên của họ. Các tổ chức có thể tạo ra các “cây điện thoại” trong đó các thành viên tình nguyện gọi điện thoại cho một số thành viên khác thường xuyên để kiểm tra sức khỏe của họ. Nên tránh gặp trực tiếp khi có thể và nếu cần thiết, nên giữ khoảng cách phù hợp và các biện pháp phòng ngừa khác. Ngoài ra, các nhà lãnh đạo tôn giáo được khuyến khích ngăn chặn sự cách ly gia đình và thúc đẩy các lựa chọn chăm sóc dựa vào gia đình trong tình huống trẻ em bị cách ly khỏi gia đình.

### **Giúp đỡ người khác**

Giúp đỡ những người cần sự giúp đỡ có thể mang lại lợi ích cho người giúp đỡ cũng như người nhận được sự giúp đỡ. Các cộng đồng tôn giáo có thể xác định cách thức mà các thành viên của họ có thể giúp đỡ người khác, tùy thuộc vào mức độ rủi ro cá nhân (kiểm tra tình hình của người già, người khuyết tật và hàng xóm dễ bị tổn thương qua điện thoại và đề nghị được giúp mang thực phẩm đến tặng, v.v.). Các nhà lãnh đạo tôn giáo và cộng đồng tôn giáo có thể thúc đẩy việc chia sẻ các nguồn lực để cung cấp cho những người bị gián đoạn sinh kế và những người không thể tự xoay xở cho bản thân và gia đình họ. Đặc biệt quan trọng là chăm sóc cho nhân viên y tế, nhân viên thực thi pháp luật và người lao động trong các dịch vụ thiết yếu, họ là những người vẫn tiếp tục làm việc, đôi khi phải xa gia đình của họ. Các nhà lãnh đạo tôn giáo có thể khuyến khích những người có điều kiện tài chính quyền góp cho những người có sinh kế bị ảnh hưởng bởi đại dịch. Khi các thành viên cộng đồng nỗ lực cùng nhau, họ có thể tạo ra ý thức đoàn kết và xây dựng khả năng chống chịu.

### **Giúp các thành viên quản lý sự tấn công của các tin tức gây lo lắng**

Các nhà lãnh đạo tôn giáo có thể khuyến khích cộng đồng của họ thực hiện các bước để kiểm soát sự căng thẳng và giữ hy vọng trong suốt thời gian cách ly, đáng lo ngại và không đoán định được như thế này. Các tin tức báo cáo liên tục về COVID-19 có thể khiến mọi người cảm thấy lo lắng. Các nhà lãnh đạo tôn giáo có thể khuyến khích các thành viên giành ít thời gian, hoặc thường xuyên, hoặc lựa chọn các thời điểm trong ngày để tìm hiểu thông tin về vi-rút này, chỉ cho các thành viên các nguồn thông tin đáng tin cậy, và duy trì hy vọng bằng cách đọc các bài kinh thánh và hướng dẫn từ các truyền thống tôn giáo tương ứng của họ.

### **Ứng phó với các tình huống bạo lực gia đình**

Ở những nơi hạn chế đi lại, có khả năng sẽ gia tăng bạo lực gia đình, đặc biệt là đối với phụ nữ, trẻ em và những người bị thiệt thòi khác. Những tổn thương tồn tại liên quan đến tuổi tác, tôn giáo, tình trạng di cư, tình dục và sắc tộc có thể trầm trọng hơn. Các nhà lãnh đạo tôn giáo có thể chủ động lên tiếng chống lại bạo lực và cung

cấp hỗ trợ hoặc khuyến khích nạn nhân tìm kiếm sự giúp đỡ. Khi liên quan đến trẻ em, các nhà lãnh đạo tôn giáo cần được thông báo về các chính sách bảo hộ và bảo vệ trẻ em, bao gồm những gì cần báo cáo, cho ai và như thế nào.

### **Hãy gửi những lời cầu nguyện đặc biệt cho người bệnh bên cạnh, những thông điệp hy vọng và an ủi**

Các nhà lãnh đạo tôn giáo có thể cung cấp cho cộng đồng tôn giáo những lời nguyện cầu phù hợp, những tư tưởng trong thần học và kinh thánh cũng như thông điệp hy vọng. Nhấn mạnh những cơ hội thể hiện suy nghĩ, lời cầu nguyện và thời gian cùng với những thành viên khác trong gia đình cũng rất hữu ích.

### **Vai trò của các nhà lãnh đạo tôn giáo trong giáo dục về COVID-19**

Các nhà lãnh đạo tôn giáo, tổ chức tôn giáo và các cộng đồng tôn giáo là những nguồn thông tin đáng tin cậy nhất, không những vậy còn có các hệ thống chăm sóc y tế, xã hội và mục vụ trong cộng đồng của chúng ta. Thậm chí những người theo tôn giáo và các thành viên trong cộng đồng của họ có thể tin tưởng và làm theo hướng dẫn về COVID-19 từ các nhà lãnh đạo tôn giáo hơn là làm theo các thông tin được cung cấp bởi chính phủ và các cơ quan y tế. Các dịch vụ chăm sóc sức khỏe và xã hội của tổ chức tôn giáo thường dễ tiếp cận hơn, đặc biệt là ở các cộng đồng nông thôn và cộng đồng dân cư bị thiệt thòi. Các nhà lãnh đạo tôn giáo cũng có trách nhiệm đặc biệt để chống lại và giải quyết thông tin sai lệch, giáo lý sai lệch và tin đồn, có thể lan truyền một cách nhanh chóng và gây thiệt hại lớn. Các bài giảng và thông điệp có thể dựa trên thông tin thực tế được cung cấp bởi Tổ chức Y tế thế giới và các cơ quan y tế công cộng quốc gia hoặc địa phương và các bài giảng này phù hợp với học thuyết/giáo lý và hoạt động của các truyền thống tôn giáo tương ứng của họ.

### **Tuyên truyền các thông tin gì?**

Thông tin chính xác có thể làm giảm đi nỗi sợ hãi và sự kỳ thị. Các nhà lãnh đạo tôn giáo có thể tiếp cận hướng dẫn chính thống và dùng ngôn ngữ mà các thành viên của họ có thể hiểu được. Hướng dẫn của Tổ chức Y tế thế giới đã được nhân rộng và chia sẻ trên một số diễn đàn tôn giáo nhất định. Các nhà lãnh đạo tôn giáo cũng nên ý thức về các trang web của cơ quan y tế địa phương và quốc gia và các kênh thông tin khác để tiếp cận các hướng dẫn của địa phương.

Các thông tin bảo vệ quan trọng nhất mà các lãnh đạo tôn giáo và cộng đồng tôn giáo có thể truyền đạt cho các thành viên của họ bao gồm:



- Tránh chạm tay vào mắt, mũi và miệng. Tay chạm vào nhiều bề mặt và có thể nhiễm vi-rút. Sau khi bị nhiễm, tay có thể truyền vi-rút sang mắt, mũi hoặc miệng của bạn. Từ đó, virus có thể xâm nhập vào cơ thể bạn và có thể khiến bạn bị bệnh.
- Thực hành vệ sinh hô hấp. Vi-rút lây lan qua các giọt bắn. Bằng cách tuân thủ vệ sinh hô hấp tốt, bạn có thể bảo vệ những người xung quanh khỏi vi-rút như cúm và COVID-19. Điều này có nghĩa là che miệng và mũi của bạn bằng khuỷu tay hoặc bằng khăn giấy khi ho hoặc hắt hơi. Sau đó vứt ngay khăn giấy đã sử dụng vào thùng có nắp và rửa tay.
- Hãy ở nhà nếu bạn cảm thấy không khỏe. Nếu bạn bị sốt, ho và khó thở, hãy tìm đến sự chăm sóc y tế và gọi điện trước. Việc gọi điện trước sẽ cho phép nhà cung cấp dịch vụ chăm sóc sức khỏe nhanh chóng chỉ cho bạn đến đúng cơ sở y tế. Điều này cũng sẽ bảo vệ bạn cũng như giúp cho việc ngăn ngừa sự lây lan của vi-rút và nhiễm trùng khác.
- Thường xuyên rửa tay kỹ lưỡng bằng nước rửa tay chứa cồn hoặc rửa tay bằng xà phòng và nước. Rửa tay bằng xà phòng và nước hoặc sử dụng nước rửa tay chứa cồn sẽ diệt được vi-rút có thể có trên tay bạn.
- Duy trì khoảng cách ít nhất 1 m (3 feet) giữa bạn và bất cứ người nào đang ho hoặc hắt hơi. Một người ho hoặc hắt hơi sẽ phun những giọt bắn nhỏ từ mũi hoặc miệng của họ mà có thể chứa vi-rút. Nếu bạn ở quá gần, bạn có thể hít vào những giọt bắn đó, có cả vi-rút COVID-19 nếu người ho bị bệnh này.
- Thực hiện theo các hướng dẫn của cơ quan y tế địa phương của bạn. Chính quyền quốc gia và địa phương sẽ có các thông tin mới nhất về tình hình trong khu vực của bạn. Họ là những cơ quan phù hợp nhất được giao nhiệm vụ để tư vấn về những gì mọi người trong khu vực của bạn nên làm để bảo vệ chính mình.
- Cập nhật thông báo và làm theo lời khuyên của các nhà cung cấp dịch vụ chăm sóc sức khỏe của bạn, cơ quan y tế công cộng quốc gia và địa phương hoặc chủ lao động của bạn về cách bảo vệ bản thân và những người khác khỏi COVID-19. Cập nhật thông báo về những phát triển mới nhất về COVID-19 từ Tổ chức y tế thế giới và chính quyền quốc gia.
- Cập nhật thông báo về nguy cơ; người già và những người có bệnh nền có nhiều nguy cơ mắc bệnh nặng.

### **Làm cách nào để tuyên truyền thông tin bảo vệ sức khỏe**

Các lãnh đạo tôn giáo được khuyến khích sử dụng các kênh tôn giáo như các trang web của tổ chức; bản tin; email; “cây điện thoại”; và các ấn phẩm tôn giáo, đài phát

thanh, hoặc phương tiện truyền thông khác. Các công nghệ truyền thông xã hội cung cấp cho các nhà lãnh đạo tôn giáo, các tổ chức tôn giáo, cộng đồng tôn giáo những cách thức mới để chia sẻ các thông điệp giúp đỡ. Các thông tin về COVID-19 cũng có thể được lồng ghép vào các bài giảng và những lời cầu nguyện để chia sẻ với cộng đồng. Điều quan trọng là các thành viên cộng đồng phải lắng nghe những thông điệp này và thông tin cập nhật thường xuyên trên các kênh và diễn đàn thông tin khác nhau.

Nhờ vào tầm ảnh hưởng của mình, các nhà lãnh đạo tôn giáo có thể là nguồn lực mạnh mẽ cho các cơ quan và tổ chức đang tuyên truyền cho công chúng về COVID-19. Các nhà lãnh đạo tôn giáo cần biết rõ về các tổ chức đưa thông tin đáng tin cậy trong cộng đồng của họ và tham gia với các tổ chức này, sử dụng và chứng thực thông điệp của họ (ví dụ: Tổ chức y tế thế giới, các trường đại học, các tổ chức phi chính phủ).

### **Ủng hộ nhân quyền - giải quyết sự kỳ thị và phân biệt đối xử**

Các nhà lãnh đạo tôn giáo có vai trò đặc biệt quan trọng trong việc chăm sóc các nhóm dân số dễ bị tổn thương bao gồm dân tộc thiểu số, người di cư, người tị nạn, người di cư nội địa, người bản địa, tù nhân, người khuyết tật và thành viên của các nhóm bị thiệt thòi khác, bằng cách tạo ra các môi trường hỗ trợ; ủng hộ quyền lợi của họ và tiếp cận chẩn đoán, điều trị và tiêm vắc-xin; chia sẻ thông tin chính xác dựa trên bằng chứng; công khai chống lại các tuyên bố và hành động khuyến khích bạo lực và vi phạm nhân quyền đối với người dân. Bằng cách dựa vào ngôn ngữ trong truyền thống tôn giáo của mình, các nhà lãnh đạo tôn giáo có thể thúc đẩy các thông điệp tích cực khẳng định phẩm giá của mọi người, nhu cầu được bảo vệ và chăm sóc những người dễ bị tổn thương, và truyền cảm hứng hy vọng và khả năng phục hồi ở những người bị ảnh hưởng hoặc dễ bị tổn thương bởi COVID-19. Về mặt thực tiễn, các tổ chức tôn giáo có thể làm việc với các cơ quan y tế và phát triển để xác định các cơ chế nhằm gia tăng sự tiếp cận thông tin và dịch vụ cho các cộng đồng dễ bị tổn thương, bao gồm cả các tổ chức do chính các tổ chức tôn giáo cung cấp. Hơn nữa, hầu hết các truyền thống đức tin này phục vụ tất cả mọi người có nhu cầu, không kể đến đến nguồn gốc quốc gia hay sắc tộc, chủng tộc, giới tính hay tôn giáo, và được thúc đẩy bởi các giá trị chung và các nguyên tắc đạo đức “không gây hại”, “đoàn kết”, và “quy tắc vàng”.

### **Kết luận**

Nhiều nhóm tôn giáo và liên tôn giáo khác nhau đã ban hành các hướng dẫn, tư vấn và tuyên bố để hỗ trợ cho các hoạt động và vai trò của các nhà lãnh đạo tôn giáo, các tổ chức tôn giáo và các cộng đồng tôn giáo trong đại dịch COVID-19. Nhiều

nhóm tương tự đó đã đóng góp cho hướng dẫn này, thông qua việc thừa nhận chung rằng COVID-19 là một đại dịch toàn cầu, ảnh hưởng đến tất cả các chủng tộc, sắc tộc và khu vực địa lý, và đòi hỏi phải có sự ứng phó toàn cầu. Việc hợp tác giữa các tôn giáo là rất quan trọng, bao gồm cả tôn giáo thiểu số lẫn đa số; đặc biệt thông qua việc chia sẻ kiến thức, tiềm lực và mô hình thực hành tốt nhất ở những nơi có thể.

Đồ thị quyết định đi kèm cung cấp một biểu đồ dòng chảy đơn giản để hỗ trợ việc ra quyết định liên quan đến việc tổ chức một sự kiện tôn giáo trong đại dịch COVID-19. Khi chính quyền quốc gia hoặc địa phương cho phép hội họp, ban tổ chức có thể tự đưa ra quyết định về rủi ro và lên kế hoạch phù hợp dựa trên nó.

Tổ chức Y tế thế giới tiếp tục theo dõi chặt chẽ tình hình đối với bất kỳ thay đổi nào có thể ảnh hưởng đến hướng dẫn tạm thời này. Nếu có yếu tố nào thay đổi, Tổ chức Y tế thế giới sẽ ban hành bản cập nhật khác. Nếu không, tài liệu hướng dẫn tạm thời này sẽ hết hạn 2 năm sau ngày xuất bản.